

Høringsutkast

Spør oss! Strategi for inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO

Innhold

Forord.....	3
1. Innledning	4
1.1 Oppfølging av strategien.....	4
2. Mål og strategier.....	5
2.1 Voksne må passe på at alle kan delta	7
2.2 Voksne må hjelpe barn som ikke har det bra	10
2.3 Voksne må lytte til barn og ta de på alvor	12
Kilder	15
Appendix	17

HØRINGSUTKAST

Forord

For hver valgperiode utarbeides det en planstrategi som gir oversikt over kommunens prioriterte planaktivitet. I planstrategien for 2015- 2019 fremgikk det at [Sammen for kvalitet. Spesialpedagogisk plan 2014- 2024](#) skulle rulleres i valgperioden. Arbeidet med rulleringen ble påbegynt i forrige periode, og har pågått i en tid der det har skjedd store endringer i barnehage, skole og det som tradisjonelt har vært det spesialpedagogiske feltet.

I 2017 ble ny [Rammeplan for barnehagen](#) innført. Året etter la Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging frem rapporten [Inkluderende fellesskap for barn og unge](#), som høsten 2019 ble etterfulgt av stortingsmeldingen [Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO](#). Samtidig ble det lagt frem en NOU om [Ny opplæringslov](#), der det foreslås endringer i lovverket på feltet. Parallelt med dette har det blitt arbeidet med fagfornyelse i skolen, og høsten 2020 tar grunnskolene i bruk [ny læreplan - LK20](#). I perioden har også regjeringen opprettet [0-24 samarbeidet](#), der det overordnede målet er bedre samordning og samarbeid, slik at barn og unge får den hjelpen de trenger.

Sentralt i de nasjonale føringene er at alle barn og unge skal inkluderes i et fellesskap, de skal få hjelp og oppfølging tidlig og de skal bli hørt og få medvirke i utformingen av sitt eget tilbud. Slik er det ikke alltid i dag. Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging konkluderte med at det i dag eksisterer et lite funksjonelt og ekskluderende spesialpedagogisk system for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging. Det blir blant trukket frem at systemet er ekskluderende, fordi organiseringen og innholdet fører til manglende tilhørighet i fellesskapet med andre barn og unge, at det ventes for lenge før tiltakene iverksettes og at det er langt flere barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging enn de som i dag mottar spesialpedagogisk hjelp i barnehagen og spesialundervisning på skolen. Ekspertgruppen mener det er avgjørende at barn og unge får nødvendig hjelp og støtte der de er, at hjelpen iverksettes tidlig, gis av ansatte med relevant og formell pedagogisk kompetanse og at hjelpen organiseres slik at den er nærmest mulig barnehager og skoler.

Vi tar de nasjonale styringssignalene på alvor, og planen har derfor fått en annen utforming enn forløperen *Sammen for kvalitet. Spesialpedagogisk plan 2014- 2024*. Vi mener en god spesialpedagogisk praksis også er en god allmennpedagogisk praksis, og at det som er nødvendig for noen kan være bra for alle. *Spør oss!* er en overordnet strategisk plan for å sikre at *alle* barn og unge får realisert sitt potensiale for læring og utvikling, at de får medvirke i utformingen av sitt eget tilbud og at de inkluderes i et fellesskap. For å lykkes med å inkludere alle barn og unge kan vi ikke ha en spesialpedagogisk plan som bare gjelder for barn og unge med særskilte behov, og som Etat for spesialpedagogiske tjenester alene har ansvar for å implementere. Målet er at denne strategiplanen skal gjelde barnehagens og skolens samlede pedagogiske praksis, og at vi har fokus på samarbeid mellom ulike etater, avdelinger og byrådsavdelinger.

Det har vært viktig for oss at vi ikke bare snakker og skriver om inkludering og medvirkning, men at vi også gjør det i praksis. Ved oppstarten av planarbeidet inviterte vi inn barn, unge og ansatte, slik at de fikk medvirke til hva innholdet i planen skulle være. Det kom kloke ord og betraktninger fra barn og unge, og mange av innspillene handlet om inkludering og medvirkning. Det ble blant annet sagt at: *Voksne må inkludere istedenfor å inispisere. Voksne må passe på at alle har det bra. Voksne må sikre at alle har lekevenner til friminuttet. Voksne må lytte til barnet. Voksne må følge barna sitt initiativ.* Vi ønsker å ta med oss barn og unges kloke betraktninger videre, ved å bruke noen av deres sitater som planens tittel og mål. Vi håper det vil minne alle voksne på hva de må gjøre for at alle barn og unge skal ha det godt!

1. Innledning

Utfordringsbildet innenfor det spesialpedagogiske feltet er sammensatt, og i Bergen kjenner vi oss igjen i det som de siste årene er pekt på som utfordringer nasjonalt. Vi ser fremdeles at frafallet i videregående skole er for høyt. Selv om tidlig innsats har vært en målsetting i mange år, har vi fortsatt en vei å gå for å nå målet om at alle skal lykkes i utdanningsløpet, uavhengig av bakgrunn.

Det er for store variasjoner i kvaliteten i barnehagene og skolene. Samtidig vet vi at kvaliteten på det allmennpedagogiske tilbudet kan være avgjørende for praksis og effekt av spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning i barnehage og skole.

Spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning organiseres i noen grad utenfor fellesskapet. For mange barn ekskluderes i dag fra et lærende og sosialt fellesskap og vi ser at barn og unge med minoritetsbakgrunn er overrepresentert innenfor spesialpedagogiske tiltak og spesialundervisning. Det er også usikkert om kvaliteten på det spesialpedagogiske tilbudet som gis er godt nok.

Vi ser også at barnehagene, skolene og støttesystemene våre ikke er rigget godt nok for å møte nye utfordringer, særlig knyttet til skolevegring, psykiske helseutfordringer.

Det er en klar målsetting at alle elever skal få et godt tilpasset og inkluderende opplæringstilbud på sin nærskole, men samtidig vet vi at en marginal gruppe elever med store lærevansker og/eller utviklingshemming kan ha større utbytte av et særskilt tilbud. De siste årene har det vist seg at det er for få plasser på forsterkede avdelinger tilknyttet barnetrinnet i forhold til antallet søkere.

Noen barn har behov for hjelp fra flere tjenester, og det er en utfordring at de ofte ikke får den hjelpen de trenger. Det stilles få krav til at tjenestene samarbeider for å utvikle mer helhetlige tjenestetilbud for barn på tvers av sektorgrensene.

Vi ser også at vi har en utfordring knyttet til at barn og unge med særskilte behov i alt for liten grad har medvirkning i saker som angår dem selv. Strategi for inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO er en overordnet plan som skal gi retning for arbeidet innenfor både det spesialpedagogiske og det allmennpedagogiske feltet, gjennom å formulere strategier for å møte disse utfordringene.

1.1 Oppfølging av strategien

Strategi for inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO er en plan som gir styringssignaler og prioriteringer for kommunens arbeid rettet mot barn og unge. Strategiene som trekkes frem er overordnede og synliggjør kommunens ansvar. Som en oppfølging av strategien skal det utarbeides tiltaksplan/tiltaksplaner som konkretiserer hvordan planen skal følges opp.

Etat for barnehage, Etat for skole og Etat for spesialpedagogiske tjenester i Byrådsavdeling for barnehage, skole og idrett har, i samarbeid med Byrådsavdeling for arbeid, sosial og bolig og Byrådsavdeling for eldre, helse og frivillighet og Byrådsavdeling for kultur, mangfold og likestilling ansvar for å utforme årlige tiltak. For å få en tiltak som fremmer utvikling av den enkelte barnehage og skoles praksis til beste for barn og unge må tiltakene være treffsikre, og godt forankret.

Strategien bygger på ulike kunnskapstyper. Erfaring- og praksisbasert kunnskap fra våre egne tjenester, forskningsbasert kunnskap og kunnskap fra barn og unge som er mottakere av våre tjenester. Vi er opptatt av at når strategien videreutvikles og konkretiseres i handlingsplan og tiltak, så skal alle de tre kunnskapskildene benyttes og sees i sammenheng.

2. Mål og strategier

Planen har tre mål:

- Voksne må passe på at alle kan delta
- Voksne må hjelpe barn som ikke har det bra
- Voksne må lytte til barn og ta de på alvor

Overskriftene til hvert av målene er sitater fra en samling holdt i Bergen kommunes Innolab, der barn, unge og voksne fra ulike barnehager, skoler, etater og organisasjoner kom med innspill til hva som er viktige tema i strategien. De deltakende barna/ungdommene kom fra Ungdomsrådet, Forandringfabrikken og noen av de forsterkede skolene.

Målene signaliserer hva som er bærende prinsipper i strategiene: Det er alltid *de voksne* som har ansvar for å legge til rette for at alle får oppleve å leke, lære, utvikle seg og mestre. De voksnes fokus må være på leke- og læringsmiljøet i barnehagen og skolen og den pedagogiske praksisen der, ikke bare på de utfordringene barn og unge kan ha.

At alle kan *delta* betyr at alle barn og unge skal oppleve å være inkluderte, være en verdifull del av fellesskapet og bli godtatt som de er. Å møte, og å delta i et mangfold, er en styrke. For at alle skal kunne delta vil vi styrke kompetanse og kultur for tidlig innsats i barnehagene og skolene våre.

For å *hjelpe* barn og unge som trenger det, vil vi styrke laget rundt barna både med å øke kompetansen innad i den enkelte barnehage og skole, men også ved å legge til rette for at støttesystemet vårt er hensiktsmessig organisert slik at alle skal få den hjelpen de trenger. Vi vil også bygge sterke lag i samarbeid med andre etater og forvaltningsnivåer slik at barn og unge får hjelp når de har behov for det. Det betyr at de ulike hjelpesystemene i kommunen må arbeide sammen og utvikle felles arbeidsformer.

At voksne må *lytte til barn og ta de på alvor*, er et nasjonalt hovedfokus for tiden. Men det har også vært et sterkt og tydelig råd fra barn og unge vi har vært i kontakt med underveis. Vi vil derfor styrke barn og unges medvirkning både på individnivå og på systemnivå. Å lytte til barn og unge, ta dem med på råd og etablere et tillitsfullt og godt samarbeid, er grunnleggende for at barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging skal få realisert sitt potensiale for læring og utvikling.

Voksne må passe på at alle kan delta

- Bergen kommune skal styrke en inkluderende praksis gjennom å arbeide systematisk for å utvikle kvaliteten på det ordinære allmennpedagogiske tilbudet
- Bergen kommune skal sikre at alle barnehager og skoler har en organisering som sikrer tidlig og målrettet innsats når barn og unge har behov for hjelp
- Bergen kommune skal sikre universell utforming i barnehage og skoleanlegg

Voksne må hjelpe barn som ikke har det bra

- Bergen kommune skal videreutvikle og styrke kvaliteten på spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning
- Støttesystemene i Byrådsavdeling for barnehage skole og idrett skal organiseres slik at barn og unge får den hjelpen de trenger
- Bergen kommune skal arbeide for at barn og unge med særskilte behov får et godt tverrfaglig og samordnet hjelpetilbud

Voksne må lytte til barn og ta dem på alvor

- Bergen kommune skal styrke barn, unge og foresattes medvirkning i utforming av planer og særskilte tiltak som vedrører den enkelte
- Bergen kommune vil sikre at barn og unge med særskilte behov sine synspunkter og meningsyttringer er representert på systemnivå i barnehagens og skolens arbeid
- Bergen kommune skal øke kompetanse i barnehager og skoler for å styrke medvirkning for barn og unge med særskilte behov og deres foresatte

HØRING

2.1 Voksne må passe på at alle kan delta

Barnehagene og skolene i Bergen skal være inkluderende fellesskap der alle barn og unge skal oppleve å leke, lære, utvikle seg og mestre innenfor et trygt og inkluderende fellesskap. Bergen kommune vil arbeide for at barn og unge inkluderes så tidlig som mulig i gode leke- og læringsprosesser, og at det gripes inn på en rask og god måte når det avdekkes behov for ekstra innsats.

Følgende tre strategier skal hjelpe oss til å nå målet:

- *Bergen kommune skal styrke en inkluderende praksis gjennom å arbeide systematisk for å utvikle kvaliteten på det ordinære, allmennpedagogiske tilbudet.*
- *Bergen kommune skal sikre at alle barnehager og skoler har en organisering som sikrer tidlig og målrettet innsats når barn og unge har behov for hjelp*
- *Bergen kommune skal sikre universell utforming i barnehage og skolebygg*

Bergen kommune skal styrke en inkluderende praksis gjennom å arbeide systematisk for å utvikle kvaliteten på det ordinære allmennpedagogiske tilbudet

I Bergen kommune har det over flere år vært en målsetting å kunne ivareta så mange barn og unge som mulig i det ordinære allmennpedagogiske tilbudet. Et godt allmennpedagogisk tilbud er bra for alle, nyttig for mange og helt nødvendig for noen. Allikevel er det for mange barn som i dag blir ekskludert fra et lærende og sosialt fellesskap. I barnehagen er det barn som tas ut av barnefellesskapet og i skolen er det elever som tas ut av klassen, som opplever å ha en svak relasjon til sine medelever og kjenner seg stigmatiserte.

Bedre kvalitet på det ordinære allmennpedagogiske tilbudet kan gi mindre behov for særskilte ordninger for enkeltbarn og vil kunne redusere behovet for spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning. Bergen kommune vil derfor arbeide for at fokuset forskyves, fra å fokusere på barn og unges utfordringer, til i enda større grad å jobbe med å utvikle det ordinære leke- og læringstilbudet. Det innebærer å tilrettelegge for at innhold, organisering og rutiner bidrar til å styrke en inkluderende praksis der flere barn og elever får leke, lære og mestre i det ordinære fellesskapet. Å styrke sosiale bånd og sosiale relasjoner er helsefremmende, og inkludering er derfor også viktig i et folkehelseperspektiv.

Å inkludere innebærer at barnehagen og skolen i enda større grad må ha en relasjonell tilnærming til barn og unges utfordringer. Det betyr at den pedagogiske praksisen må møte alle barns behov og forutsetninger, og at det er barnehagen og skolen som skal tilpasse seg barn og unge og ikke omvendt. Mangfold må sees som en styrke, og tilbudet må tilpasses slik at det ivaretar barn- og unges ulike språklige, kulturelle, sosioøkonomiske, faglige og sosiale forutsetninger.

I Bergen får noen elever tilbud utenfor det ordinære grunnskoletilbudet. Det kan være i forsterket avdeling, på Tveiterås som er Bergens spesialskole eller i et opplæringstilbud gjennom Bergen kompetansesenter for læringsmiljø. Det å tilhøre et fellesskap og å være inkludert kan også innebære å inngå i ulike gruppesammensetninger etter behov, i ulike tidsperioder.

Inkluderingsperspektivet står allerede sentralt i de overordnede planene på barnehage- og skolefeltet i Bergen kommune: [Sammen for kvalitet – Lek og læring](#), [Sammen for kvalitet- Læring](#),

[Helhetlig plan for SFO og Skyfritt – inkluderende oppvekstmiljø for barn og unge i Bergen.](#) I videre arbeid med, og rullering av disse planene vil lek og læring i et inkluderende fellesskap inngå som et viktig premiss.

Lærere i barnehager og skoler skal få mulighet til å videreutvikle sin kompetanse i å legge til rette for et inkluderende leke- og læringsfellesskap. Dette skal skje gjennom barnehage- og skolebasert kompetanseutvikling. Det betyr at ledelse og alle ansatte deltar i en utviklingsprosess på egen arbeidsplass, der hensikten er å utvikle enhetens samlede kunnskap, holdninger og praksis. Dette vil være en videreføring av allerede igangsatt arbeid gjennom Skyfritt og gjeldende kvalitetsutviklingsplaner for barnehage og skole.

Bergen kommune skal sikre at alle barnehager og skoler har en organisering som sikrer tidlig og målrettet innsats når barn og unge har behov for hjelp

Tidlig innsats har vært en målsetting i Bergen kommune i mange år. Tidlig innsats forstås både som innsats på et tidlig tidspunkt i barns liv, og tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes. Dette innebærer at barnehager og skoler legger til rette for å forebygge vansker og utfordringer, og at en setter inn tiltak med en gang en avdekker behov for ekstra innsats enten vanskene oppstår i barnehagen eller skolen. Bergen har mange gode barnehager og skoler som arbeider målrettet med tidlig innsats og som er gode på forebygging. Samtidig er det ulikt i hvilken grad barnehager og skoler har gode rutiner og opplegg for å fange opp og følge opp barn og unge som strever.

Bergen kommune har som målsetting at flest mulig barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging får et inkluderende og tilpasset tilbud i den ordinære barne- og elevgruppen. Kommunen vil derfor videreutvikle kompetansen i barnehage og skole for å drive et forebyggende arbeid og gi gode vilkår for et stimulerende og inkluderende leke- og læringsmiljø.

Bergen kommune vil styrke laget rundt barna, og vil sikre at alle barnehager og skoler har en organisering som bidrar til å sikre tidlig og målrettet innsats når barn eller unge har behov for hjelp. Barnehagene og skolene skal prioritere forebyggende tiltak fremfor kompensatoriske tiltak, og de skal ha kompetanse, verktøy og rutiner for å avdekke og sette inn tiltak når og der det er behov. For å sikre at barnehager og skoler kontinuerlig følger med på alle barns og elevers allsidige utvikling, vil Bergen kommune styrke de ansattes kompetanse i bruk av metoder som observa-sjon og kartlegging.

PPT har en viktig rolle i å støtte barnehagene og skolene i arbeidet med å forebygge og avdekke utfordringer, og må fortsette å utvikle en mer systemrettet og praksisnær tjeneste. Bergen kommune skal legge til rette for at PPT i større grad får rom til å drive veiledning ovenfor barnehagene og skolene, være tett på praksis og bidra til inkludering av flere barn i det ordinære leke- og læringsmiljøet i barnehage og skole. Dette er i tråd med signalene i forslag til ny opplæringslov, der PPT sitt mandat er foreslått utvidet til å ikke bare rette seg mot elever med særlig behov, men mot alle elever.

I barnehager og skoler er språkarbeid særlig viktig som en del av tidlig innsats. Språket er en viktig forutsetning for både sosial samhandling og læring. Det er store individuelle forskjeller i språkutvikling, som for noen barn og elever kan gi seg utslag i kommunikasjons- og samspillsvansker.

Mange barn og unge vokser også opp med ett eller flere andre morsmål enn norsk, og en god del barn begynner på skolen uten tilstrekkelig norskspråklig kompetanse til å kunne følge ordinær undervisning. Det er også godt dokumentert at elever med minoritetsspråklig bakgrunn har større risiko for å ikke fullføre skolen.

Både barn og unge som strever med språkutvikling eller ikke har god norskspråklig kompetanse, faller lettere utenfor fellesskapet. Forholdet mellom fagfeltene spesialpedagogikk og migrasjonspedagogikk har lenge vært diskutert, og en ser risikoen for at hvis grensene mellom fagfeltene blir for utflytende, kan flerspråklige utfordringer blandes sammen med behov for spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning. Begrenset kompetanse i utredning av minoritetsspråklige barn og elever, spesielt nyankomne barn og unge med liten eller ingen norskspråklig kompetanse, kan være en årsak til at en ikke får satt i gang treffsikre tiltak tidlig, og dette kan igjen føre til såkalt *påførte* behov for spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning.

Tidlig innsats knyttet til språk kan forebygge vansker. Bergen kommune vil derfor styrke språkarbeidet i barnehager og skoler gjennom kompetente og engasjerte ansatte, og fortsette arbeidet med å rekruttere minoritetsspråklige barn til barnehagen. Bergen kommune vil også ta initiativ til kompetanseutvikling i flerkulturell forståelse og kunnskap om flerspråklighet for ansatte i barnehager, skoler og PPT.

Bergen kommune skal sikre universell utforming i barnehage og skoleanlegg

Universell utforming kan beskrives som utforming av omgivelser på en måte som gjør at de kan tas i bruk av alle mennesker uten behov for annen tilpasning. Det er grunnleggende for inkludering i barnehager og skoler at alle har lik tilgang til fellesarenaer, læremidler og andre virkemidler i det pedagogiske tilbudet.

Alle nye barnehager og skoler, og barnehager og skoler under rehabilitering, skal være universelt utformet. Det betyr at fysiske forhold, som bygninger og uteområder, er utformet slik at de kan brukes av alle, uavhengig av funksjonsnedsettelse. Bergen kommune har startet kartlegging av alle kommunale barnehager og skoler for å kunne tilrettelegge bedre for universell utforming også i eldre barnehage og skoleanlegg.

Lokalene på forsterkede skoler er av varierende kvalitet, både når det gjelder inne- og uteområder. Mange av elevene har utstyr som krever mer plass enn det arealet som er tilgjengelig, og i mange tilfeller vil lokalitetene avgjøre hvor en elev får skoleplass, i særdeleshet rullestolbrukere. Elever som har behov for skjerming i undervisningstiden stiller også krav til lokalitetene.

Bergen kommune vil styrke arbeidet med universell utforming av inne- og utearealer i barnehager og skoler gjennom å øke kompetansen på dette feltet hos bestiller og utbygger av barnehage- og skoleanlegg. Dette må sees i sammenheng med arbeidet med [Plan for universell utforming for Bergen](#)

Universelt utformede digitale læringsressurser gir god mulighet til å variere og tilpasse læringsressurser til det enkelte barn/unges behov, og god og tilpasset programvare er særlig viktig for barn og unge med særskilte behov. Både eksisterende og nye IKT-løsninger skal være universelt utformet fra 1. januar 2021. Lærerne i barnehage- og skole spiller en viktig rolle for å kunne utnytte mulighetene som ligger i universell utforming av IKT og for at flere digitale hjelpemidler skal bli tilgjengelig for barn med behov for særskilt tilrettelegging. Bergen kommune vil styrke muligheten for barnehager og skoler for å ta i bruk mulighetene som ligger i universelt utformede læremidler, gjennom kompetanse, teknisk støtte og veiledning til relevant programvare og utstyr.

2.2 Voksne må hjelpe barn som ikke har det bra

For at alle barn og unge skal bli sett og få den hjelpen de trenger, når de trenger den, er det avgjørende at det finnes et støttesystem som kan hjelpe – et lag rundt barna. Ansatte i barnehage og skole gjør en viktig jobb for å skape gode og inkluderende miljøer for barn og unge, men i en del saker vil det være behov for mer kompetanse for å sikre at barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging får et tilpasset pedagogisk tilbud. Kompetansen og hjelpen bør være så nær barna som mulig. Bergen kommune må derfor sikre et godt lokalt støttesystem rundt barn/unge og de ansatte i barnehager og skoler.

Følgende tre strategier skal hjelpe oss til å nå målet:

- *Bergen kommune skal videreutvikle og styrke kvaliteten på spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning*
- *Støttesystemene i Byrådsavdeling for barnehage, skole og idrett skal organiseres slik at barn og unge får den hjelpen de trenger*
- *Bergen kommune skal arbeide for at barn og unge med særskilte behov får et godt tverrfaglig og samordnet hjelpetilbud*

Bergen kommune skal videreutvikle og styrke kvaliteten på spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning

I Bergen har det de siste årene vært arbeidet godt med å styrke kvaliteten på det ordinære leke- og læringstilbudet i barnehagene og skolene. Det har over flere år vært en målsetting å kunne ivareta så mange som mulig i det ordinære tilbudet, og i skolen ser vi at andelen elever som får spesialundervisning stadig minker. Allikevel vil det alltid være barn og unge som ikke får tilfredsstillende utbytte av det ordinære leke- og læringstilbudet, og som har rett til spesialpedagogisk hjelp i barnehagen eller spesialundervisning i skolen.

Nasjonale undersøkelser viser at mange barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging ikke får det pedagogiske tilbudet de trenger i barnehage og skole. Bergen kommune vil derfor arbeide systematisk for å videreutvikle og øke kvaliteten på det pedagogiske tilbudet barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging får. Det innebærer å profesjonalisere og forbedre arbeidet i hele den spesialpedagogiske tiltakskjeden: Fra bekymring for et barn finner sted, sakkyndighets- og vedtaksfasen, når særskilt tilrettelegging kommer i gang i barnehagen eller skolen, og til sist evalueringssfasen der en vurderer tilbudet det enkelte barn får.

PP-tjenesten er en samarbeidspartner for barnehager og skoler i arbeidet med å følge opp barn som trenger særskilt tilrettelegging. I Bergen har PP-tjenesten startet arbeidet med sakkyndighet i et inkluderingsperspektiv. Det betyr et sakkyndighetsarbeid der man fortsatt gjør en individuell utredning av enkeltbarn, men der forståelse for omgivelsens betydning og organisasjonsanalyse får større fokus. Godt sakkyndighetsarbeid er vesentlig for å oppnå en god inkluderende praksis med utgangspunkt i barnets beste. Bergen kommune vil legge til rette for at PPT kan videreutvikle dette arbeidet.

Kvalifisert personale er en forutsetning for å realisere barn og unges læringspotensiale. Bergen kommune skal sikre at barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging skal møte et kvalifisert personale og oppleve å være inkludert og tilhøre et sosialt og lærende fellesskap sammen med andre.

Retten til å gå på nærskolen gjelder uavhengig av om eleven har rett til spesialundervisning eller ikke, og hovedprinsippet er at alle elever meldes inn ved sin nærskole etter kommunens ordinære inntakskriterier. Foresatte kan deretter søke om plass ved en forsterket skole, men det er ingen lovfestet rett til et slikt opplæringstilbud. Alle som søker elevplass på ungdomsskoler med forsterkede avdelinger får plass, mens det er for få plasser på barnetrinnet. Ut fra forventet økende behov, er kapasiteten på forsterkede skoler med barnetrinn i for lav. Det er en utfordring at 8 – 10 elever ikke har fått plass de tre siste opptaksårene. Bergen kommune ønsker å legge til rette for tilstrekkelig antall elevplasser på forsterkede skoler.

Støttesystemene i Byrådsavdeling for barnehage, skole og idrett skal organiseres slik at barn og unge får den hjelpen de trenger

De aller fleste barn og unge trives og er motivert for å gå i barnehage og på skole, men de siste årene har det vært en økning i andelen barn og unge som sliter med psykiske helseplager, skolevegning eller en atferd som skiller seg fra det som blir definert som vanlig. Denne gruppen barn og unge opplever ofte barnehage og skole som utfordrende. Det kan være jenta som roper høyt og skaper uro i læringssituasjonen eller gutten som nesten ikke svarer, som ofte trekker seg unna i leken og som sitter mye for seg selv eller elever som sliter med traumer etter krigsopplevelser.

Stadig flere barn og unge opplever et støttesystem som ikke klarer å møte dem der de befinner seg, altså at støttesystemene er ikke rigget til å gi barn og unge den hjelpen de trenger. Lærere etterspør også støtte til å hjelpe elever som sliter, slik at de kan gi de en så god skolehverdag som mulig.

Hva som utfordrer støttesystemene våre mest, varierer over tid, og Bergen kommune er opptatt av å ha et støttesystem som på en effektiv måte kan hjelpe barn og unge på de områdene og arenaene der de trenger det mest.

Barnehager og skoler er svært viktige arenaer i barn og unges liv, og står i en særstilling til å hjelpe. Det gjøres mye godt arbeid i barnehagene og skolene, men det er behov for en tydeligere satsing på rollen deres i det forebyggende arbeidet, samt hvilke støttetjenester som kan hjelpe barnehagene og skolene i arbeidet.

Bergen kommune ønsker å se pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) og Bergen kompetansesenter for læringsmiljø (BKL) sine oppgaver og mandat i sammenheng, for å styrke samarbeidet, vurdere om oppgavefordelingen er så hensiktsmessig som mulig og i hvilken grad de best kan støtte barnehager og skoler i det forebyggende arbeidet. Målet er at barn og unge i dag opplever å bli møtt av et aksepterende, løsningsorientert støttesystemet som kan gi dem den hjelpen de trenger.

Bergen kommune skal arbeide for at barn og unge med særskilte behov får et godt tverrfaglig og samordnet hjelpetilbud

Både i Bergen og nasjonalt er det en utfordring at barn og unge som har behov for hjelp fra flere tjenester ofte ikke får den hjelpen de trenger. Selv om tjenestene hver for seg kan være gode, fører dårlig samordning mellom dem til at innsatsen ofte settes inn for sent. En viktig grunn til at samordningen er vanskelig er at tjenestene styres av ulike sektormyndigheter og forvaltningsnivå.

Barn og unge som sliter på skolen kan ha problemer med helse, språk eller vanskelige forhold hjemme, og mange opplever flere problemer samtidig. Et barn er aldri bare en elev, en pasient eller en klient, og Bergen kommune arbeider for at hjelpetilbudet til barn og unge med særskilte behov skal bli mer helhetlig og koordinert. Ved behandling av *Sammen for kvalitet – Spesialpedagogisk plan*

2014- 2024 ble det politisk vedtatt at samarbeidet mellom helse- og omsorgssektoren og Byrådsavdeling for barnehage, skole og idrett (BBSI) skal utvikles og styrkes når det gjelder barn og unge med særskilte behov. I tillegg samarbeider Bergen kommune med Helse Bergen om psykisk helsevern for barn og unge, habiliteringstjenesten for barn og unge og statlig pedagogisk støttesystem (Statped), samt NAV Hjelpemiddelsentral Hordaland om hjelpemidler.

Sentrale samarbeidsfora i Bergen er strategisk oppvekstforum - som skal bidra til et mer samordnet oppvekstfelt på tvers av ulike byrådsavdelinger, tverrfaglig utviklingsteam (TUT) for barnehager, pedagogisk utviklingsgruppe (PUG) og tverrfaglig team på skole. Det kan også opprettes ansvarsgrupper for barn og unge som har behov for det dersom barnet eller de foresatte ønsker det. Alle som har behov for langvarig og koordinert helse- og omsorgstjenester har også rett til å få utarbeidet en individuell plan. Til tross for at det er opprettet tverrfaglige samarbeidsfora lokalt legger regelverket i for stor grad opp til at tjenestene bare samarbeider når det er nødvendig for å løse egne oppgaver, noe som fører til at samarbeid hovedsakelig skjer i enkeltsaker. Det stilles få krav til at tjenestene samarbeider for å utvikle mer helhetlige tjenestetilbud for barn på tvers av sektorgrensene, for eksempel tverrfaglig innsats for å styrke oppvekst- og læringsmiljø i barnehager og skoler. For å få til godt samarbeid og hensiktsmessig informasjonsdeling må ulike tjenester og sektorer ha kjennskap til hverandres ansvarsområder og arbeidsoppgaver. Det vil gjøre det enklere å vite hvilken informasjon som er nyttig å dele med andre tjenester, hvem man skal kontakt hvis man har generelle spørsmål, eller å ta initiativ til felles prosjekt og satsingsområder. Bergen kommune vil arbeide for å videreutvikle de tverretatlige samarbeidsforaene som er opprettet i Bergen, for å få mer informasjonsutveksling og samarbeid mellom tjenestene på systemnivå. Målet er bedre samarbeid rundt de barna og familiene som trenger det.

For barn som har en oppvekst som er annerledes og mer krevende enn andres, er barnehage og skole svært viktige arenaer. Der kan barn og unge oppleve å mestre faglige og sosiale utfordringer, få gode venner og være seg selv. Sektorene har ulike oppgaver og ansvar, men har et felles mål om at barn og unge med sammensatte hjelpebehov, nedsatt funksjonsevne eller kroniske sykdommer skal få gode tilbud og kunne delta i samfunnet mest mulig på lik linje med jevnaldrende. For å kunne gi et helhetlig hjelpetilbud er det viktig at de ulike tjenestene har god kunnskap om hverandres ansvarsområder og kompetanse. Flere av tjenestene arbeider ut ifra ulikt regelverk, består av ulike profesjoner og kulturer. Bergen kommune vil arbeide for at det tilbys kompetanseheving på tvers av ulike fagområder, for å sikre god kjennskap til hverandres oppgaver, både faglig og forvaltningsmessig.

I innspillmøte har foresatte formidlet at det kan være vanskelig å finne fram til hvem man skal henvende seg til i kommunen for å få hjelp til barn og unge som strever. Dette er særlig aktuelt i skjæringspunktet mellom ulike hjelpetilbud. Bergen kommune vil derfor gjennomgå kommunens nettsider for å vurdere om informasjonen her kan gis på en bedre måte, som gjør det lettere å finne fram i kommunens tjenestetilbud.

2.3 Voksne må lytte til barn og ta de på alvor

Å lytte til barn og unge, ta dem med på råd og etablere et tillitsfullt og godt samarbeid, er grunnleggende for å legge til rette for et godt tilbud. Når barn og elever får påvirke egen læring og hverdag, og opplever at de blir sett og er en betydningsfull deltaker i fellesskapet, kan de bli tryggere og mer motiverte. Dette gir et godt utgangspunkt for trivsel, lek og læring. For barn og unge i barnehager og skoler som har behov for særskilt tilrettelegging, er det særlig viktig å bli sett og hørt fordi barn og unges medvirkning vil gi bedre kvalitet på støtten til den enkelte. Også foresatte til barn med behov for støtte og hjelp må få medvirke. Det er derfor viktig å etablere et aktivt og godt

samarbeid med barn og unge som har behov for særskilt tilrettelegging, og deres foresatte. Bergen kommune skal derfor legge til rett for at barn og unge får medvirke i utformingen av sitt eget tilbud sammen med foresatte.

Følgende tre strategier skal hjelpe oss til å nå målet:

- *Bergen kommune skal styrke barn, unge og foresattes medvirkning i utforming av planer og særskilte tiltak som vedrører den enkelte*
- *Bergen kommune skal sikre at synspunkter og meningsytringer fra barn og unge med særskilte behov er representert på systemnivå i barnehagens og skolens arbeid*
- *Bergen kommune skal øke kompetanse i barnehager, skoler og PPT for å styrke medvirkning hos barn og unge med særskilte behov*

Bergen kommune skal styrke barn, unge og foresattes medvirkning i utforming av planer og særskilte tiltak som vedrører den enkelte

Barn og unge tas i for liten grad med i utforming av planer og tiltak som vedrører dem selv, og Barneombudet har synliggjort at foresatte og elever med spesialundervisning er de som opplever minst medvirkning. Det er derfor behov for å styrke barn, unge og foresattes medvirkning, knyttet til hva som er nyttig støtte og hjelp for den enkelte, både i barnehagen og skolen. Dette er særlig viktig for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging.

Barn og unge har rett til å medvirke i alle fasene i en spesialpedagogisk tilrettelegging. Barnets og elevens situasjon må sees i en helhetlig sammenheng, og det innebærer å kjenne til og forstå hvordan barn og elever opplever sin virkelighet. Barn og unges medvirkning vil gi bedre kvalitet på den spesialpedagogiske støtten til den enkelte, og dersom barn/unge får uttale seg og får anledning til å medvirke i egen sak, er det lettere at hensynet til barnets beste blir ivaretatt.

Et godt samarbeid mellom hjem, barnehage og skole er betydningsfullt for alle familier, og en god dialog med foresatte er avgjørende for å lykkes med å legge tilbudet godt til rette for barn og unge med særskilte behov og for å ivareta barnets medvirkning. Barnehage og skole har behov for den kjennskapen foresatte har til sine egne barns behov, for å kunne tilrettelegge støtte og hjelp på en best mulig måte. Foresattes mulighet til medvirkning kan bidra til å øke treffsikkerheten på spesialpedagogisk støtte og tilrettelegging.

Bergen kommune vil sikre at barnehager og skoler, i samarbeid med Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT), videreutvikler praksis som sikrer at barn og unge og foresatte blir sentrale samhandlingspartnere slik at alle kan få et best mulig tilpasset pedagogisk tilbud. Barnehage, skole og PPT må etablere en nær og god samhandling med barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging og deres foresatte, slik at de tas med i prosesser og samtaler om hva som er nyttig hjelp og støtte i egen hverdag, lek og læring.

Bergen kommune vil sikre at barn og unge med særskilte behov sine synspunkter og meningsytringer er representert på systemnivå i barnehagens og skolens arbeid

De siste årene har Byrådsavdeling for barnehage, skole og idrett blitt bedre til å etterspørre barn og unges erfaringer og kunnskaper på systemnivå¹ når de ulike tjenestene skal utvikles. Dette skjer gjennom elevrådenes deltakelse i årlig kvalitetsoppfølging på skoler, ved høring av barn og unge på innspillmøter når det skal utarbeides nye planer og jevnlig involvering av Ungdomsrådet når saker

skal utarbeides. Nasjonale rapporter peker imidlertid på at barn og elever med behov for særskilt tilrettelegging ikke er godt nok representert i sentrale medbestemmelsesorgan i barnehage, skole og SFO. Tilsvarende er uttrykt av Forandringsfabrikken som fremhever at retten til medvirkning ikke må begrenses til elevrådet, og at skolen trenger flere innspill særlig fra de som ikke synes det er trygt og godt å være på skolen.

Når tjenester for barn og unge skal utvikles i fremtiden - må det derfor sikres at mangfoldet av barn og unge er representert i rådgivende organer. Barn og unge med særskilte behov skal møtes med en positiv forventning om at de har synspunkter og meninger om forhold som angår dem. Det er behov for å sikre at alle barn og unges erfaringer og meninger som har betydning for deres trivsel og utvikling blir systematisk etterspurt og dokumentert. Barn og unges meninger vil bidra til å utvikle kunnskap om hvordan vi kan skape bedre betingelser for lek, læring, trivsel og sosial mestring. Informasjonen må brukes til å forme innholdet i barnehage og skole.

Bergen kommune skal øke kompetanse i barnehager og skoler for å styrke medvirkning for barn og unge med særskilte behov og deres foresatte

Barns rett til medvirkning er nedfelt og uttrykt i internasjonale og nasjonale målsettinger, i barnehageloven og opplæringsloven. Barnets synspunkter skal tas på alvor og tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. I Bergen kommune er føringer og strategier for å styrke barn og foresattes medvirkning beskrevet i kvalitetsutviklingsplaner, håndbøker og retningslinjer. Samtidig viser rapporter og statlige tilsyn at medvirkning og samarbeid ikke alltid blir godt nok ivaretatt.

Det må utvikles gode holdninger til - og kultur for - samarbeid og medvirkning. Personalet i barnehagen og skolen må derfor få muligheten til å utvikle bedre kunnskap og kompetanse om ulike måter å samarbeide med barn, unge og foresatte på. Det er barnehagen og skolen som er den profesjonelle aktøren i samarbeidet, og som derfor har et særlig ansvar for å legge til rette for at medvirkning og samarbeid skjer på en god og positiv måte.

Bergen kommune vil derfor øke kompetansen hos ansatte i skoler, SFO, barnehager og PPT om hvordan man kan styrke barn og unges medvirkning i det spesialpedagogiske arbeidet.

Lærernes kompetanse skal styrkes slik at barn og unge med særskilte behov og deres foresatte møter et personale med god relasjonell kommunikasjonskompetanse. Bergen kommune vil være pådriver sammen med helse- og omsorgssektoren for å etablere et praksisbasert forskningssamarbeid med universitets- og høyskolesektoren som omhandler medvirkning for barn med særskilte behov.

Kilder

Alvestad, M., Gjems, L., Myrvang, E., Storli, J. B., Tungeland, I. B., Velde, K. L., & Bjørnstad, E. (2019). *Kvalitet i barnehagen. Rapport nr. 85*. Stavanger: Universitetet i Stavanger. Tilgjengelig fra https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/2630132/Rapport_85.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Barnehageloven. *Lov om barnehager*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Barneombudet. *“Uten mål og mening”? Elever med spesialundervisning i grunnskolen* Tilgjengelig fra: http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2017/03/Bo_rapport_enkelt sider.pdf

Bergen 2030 – Kommuneplanens samfunnsdel. Tilgjengelig fra:

https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00241/KPS_vedtatt_241910a.pdf

Børhaug, K., Brennås, H. B., Fimreite, H., Havnes, A., Hornslien, Ø., Moen, K. H., . . . Bøe, M. (2018). *Barnehagelærerrollen i et profesjonsperspektiv - et kunnskapsgrunnlag*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Forandringsfabrikken: Forandringsfabrikken kunnskapscenter (2019): *Høringsuttalelse til*

Opplæringslovutvalget. Tilgjengelig fra:

<https://www.opplæringslovutvalget.no/files/2019/08/Forandringsfabrikken-Kunnskapscenter-om-samarbeid-med-elever-m.m.-1.pdf>

Forskrift om universell utforming av IKT-løsninger <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-06-21-732>

Høgskulen i Volda. *Speed-prosjektet*. Tilgjengelig fra:

<https://www.hivolda.no/Forsking/Forskingsprosjekt/speed-prosjektet>

Nordahl, T. mfl. (2018) *Inkluderende fellesskap for barn og unge – Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging*. Tilgjengelig fra: <https://nettsteder.regjeringen.no/inkluderende-barn-unge/files/2018/04/INKLUDERENDE-FELLESSKAP-FOR-BARN-OG-UNGE-til-publisering-04.04.18.pdf>

NOU 2019:3 *Nye sjanser – bedre læring - Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp*.

Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/8b06e9565c9e403497cc79b9fdf5e177/nou201920190003000dddpdfs.pdf>

NOU 2019:23: *Ny opplæringslov*. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/3a08b44df1e347619e32db47d13ac0cd/nou201920190023000dddpdfs.pdf>

Opplæringslova. *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa*. Tilgjengelig fra:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Plan for helsestasjons- og skolehelsetjenesten, psykisk helsearbeid for barn og unge i barnevernet i Bergen 2016- 2026. Bergens barn – byens fremtid. Tilgjengelig fra:

http://www3.bergen.kommune.no/BKSAK_filer/bksak/0/VEDLEGG/2016400109-6271261.pdf

Plan for universell utforming, vedtak om planoppstart. Tilgjengelig fra:

<https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/2313588/Framstilling-Plan-for-universell-utforming-vedtak-om-planoppstart>

Rammeplan for barnehagen. Tilgjengelig fra:

<https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

St.meld. nr. 6 (2019-2020) *Tett på - tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO.* Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/3dacd48f7c94401ebefc91549a5d08cd/no/pdfs/stm201920200006000dddpdfs.pdf>

Redd Barna. (2017). *Vi har også en stemme.* Oslo: www.reddbarna.no. Hentet fra

[https://naku.no/sites/default/files/files/Rapport%20Vi%20har%20ogs%C3%83%C2%A5%20en%20stemme\(1\).pd](https://naku.no/sites/default/files/files/Rapport%20Vi%20har%20ogs%C3%83%C2%A5%20en%20stemme(1).pd)

Regjeringen. *FNs bærekraftsmål.* Tilgjengelig fra:

https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/sdg_oversikt/id2505654/

Sammen for kvalitet – lek og læring. Kvalitetsutviklingsplan for kommunale barnehager i Bergen

2018- 2021. Tilgjengelig fra: https://issuu.com/hg-9/docs/10491300_rapport-issuu?e=19530043/64108839

Sammen for kvalitet - læring. Plan for kvalitetsutvikling i bergenskolen 2016/17- 2019/20.

Tilgjengelig fra: <https://www.bergen.kommune.no/publisering/api/filer/T539695643>

Sammen for kvalitet – Spesialpedagogisk plan 2014- 2024. Tilgjengelig fra:

http://www3.bergen.kommune.no/BKSAK_filer/bksak%5C2014%5CBEBY%5C2014210125-4574693.pdf

Sammen i vennskap, lek og læring - helhetlig plan for SFO i Bergen kommune. Tilgjengelig fra:

https://www3.bergen.kommune.no/BKSAK_filer/bksak/2017/BEBY/2017239572-6881604.pdf

Skyfritt – Plan for inkluderende oppvekstmiljø for barn og unge i Bergen. Tilgjengelig fra:

<https://www.bergen.kommune.no/publisering/api/filer/T539691804>

Utdanningsdirektoratet. *Hva vet vi om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning?* Tilgjengelig

fra: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/notat-om-spesialundervisning/>

Utdanningsdirektoratet. *Nye læreplaner - grunnskolen og gjennomgående fag vgo.* Tilgjengelig fra:

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/Nye-lareplaner-i-grunnskolen-og-gjennomgaende-fag-vgo/>

Utdanningsdirektoratet. *Utdanningsspeilet 2019.* Tilgjengelig fra: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/utdanningsspeilet-2019/>

0-24 samarbeidet. Tilgjengelig fra: <https://0-24-samarbeidet.no/>

Appendix

Føringer

Når Bergen kommune ved oppstarten av arbeidet med den spesialpedagogiske planen inviterte barn, unge og ansatte til å medvirke om planens innhold ble det trukket frem mange gode innspill til hva voksne kan gjøre for at barn skal ha det bra. Mange av innspillene handlet om inkludering og medvirkning:

Voksne må inkludere istedenfor å inspisere. Voksne må passe på at alle har det bra. Voksne må sikre at alle har lekevenner til friminuttet. Voksne må lytte til barnet. Voksne må følge barna sitt initiativ.

Inkludering og medvirkning er også nøkkelbegreper i lokale og nasjonale planer.

Lokale føringer:

- I [Bergen 2030 Kommuneplanens samfunnsdel](#) fremgår det at barnehagene i Bergen og bergensskolen skal gi alle barn og unge muligheter for å utvikle sine evner og ferdigheter og arbeide målrettet for å gi et best mulig læringsutbytte til alle barn og unge. Barnehagene og skolene skal også inkludere alle, være en arena der barn og unge møter, og lærer å verdsette mangfoldet i byen.
- Bergen kommune skal ta en lederrolle i arbeidet med FNs bærekraftsmål, og i tråd med kommunens planinstruks skal alle planer omtale hvordan de forholder seg til [FNs bærekraftsmål](#). FNs bærekraftsmål nummer 4 handler om å *sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle*. Ett av delmålene til bærekraftsmål 4 handler om å etablere og oppgradere utdanningstilbud som ivaretar hensynet til barn, personer med nedsatt funksjonsevne og kjønnsforskjeller, og sikrer trygge, ikke-voldelige, inkluderende og effektive læringsomgivelser for alle.
- [Sammen for kvalitet – lek og læring](#) er en faglig forankret og strategisk plan for kvalitetsutvikling i våre kommunale barnehager.
- [Sammen for kvalitet - læring](#) er en faglig forankret og strategisk plan som peker ut hovedretningen for skolenes faglige utviklingsarbeid.
- Bergen kommune sin plan for inkluderende oppvekstmiljø for barn og unge i Bergen heter [Skyfritt](#). Der fremheves det at barn, unge og foresatte skal oppleve at de blir lyttet til, tatt på alvor og får hjelp i saker som handler om mobbing og krenkelser. De skal møte voksne som evner å se og inkludere alle, og de skal få medvirke i saker som angår dem.
- I [Bergens barn – byens fremtid](#) legges det vekt på at det er avgjørende at barn og unge i Bergen opplever at deres erfaringer har betydning i utformingen av tjenestetilbudet, både på individ- og systemnivå. Viktigheten av en samordnet innsats trekkes også frem, slik at barn, unge og deres familier slipper å oppleve et fragmentert hjelpesystem der «hver plage har sin tjeneste».

Nasjonale føringer:

- I [barnehageloven](#) og [rammeplan for barnehagen](#) er barn og foreldres medvirkning viktig. Barnet skal møtes med anerkjennelse og respekt, og det er med utgangspunkt i barnas interesser og erfaringer at barnehagen skal tilrettelegge sitt tilbud. Det trekkes også frem at barn med jevne mellomrom skal få mulighet til aktiv deltakelse i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet.

- [Opplæringsloven](#) fokuserer på inkludering gjennom bestemmelser om tilpasset opplæring og tidlig innsats på 1.- 4. trinn. I høringsforslaget til [ny opplæringslov](#) blir det foreslått å styrke elevmedvirkningen og skoledemokratiet, for eksempel ved å lovfeste elevenes rett til å medvirke og plikt til å delta. Det foreslås også nye betegnelser på tilpasset opplæring og spesialundervisning for å tydeliggjøre at flest mulig elever skal få realisert sitt potensial i så stor utstrekning som mulig innenfor fellesskapet.
- Fra høsten 2020 blir [kunnskapsløftet for nye læreplaner \(LK20\)](#) innført. I ny læreplan kommer det tydelig frem at skolen skal være et sted der barn og unge opplever demokrati i praksis. Elevene skal erfare at de blir lyttet til i skolehverdagen, at de har reell innflytelse, og at de kan påvirke det som angår dem. Det trekkes også frem at mangfold skal anerkjennes som en ressurs i arbeidet med å utvikle et inkluderende og inspirerende læringsmiljø og viktigheten av at barnehage og skole legger til rette for at alle får oppleve tilhørighet.
- I [Inkluderende fellesskap for barn og unge](#) vurderes tilbudet til barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging i barnehage, grunnskole og videregående opplæring.
- I [Stortingsmelding 6. Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO](#) fremheves det at inkludering i barnehage og skole handler om at alle barn og elever skal oppleve at de har en naturlig plass i fellesskapet. De skal føle seg trygge og kunne erfare at de er betydningsfulle, og at de får medvirke i utformingen av sitt eget tilbud.
- [0-24 samarbeidet](#) har som mål at utsatte barn og unge under 24 år og deres familier skal få tilpasset, tidlig og helhetlig hjelp. Det er et samarbeid mellom Helsedirektoratet, Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og Utdanningsdirektoratet. Det overordnede målet er bedre samordning og samarbeid på nasjonalt nivå, for å legge til rette for og stimulere til en mer helhetlig innsats i kommunene.